

„СВЕВЛАД“ – www.svevlad.org.rs

Милан Петровић, „Псеудородноверје у Србији: опис, узроци, решења“

Примљено: септембар, 2014.

Објављено: октобар, 2014.

УДК 29.4:2-25(497.11)

Псеудородноверје у Србији: опис, узроци, решења*

Милан Петровић*

АБСТРАКТ: У раду је дат опис псеудородноверја као појаве која је у вези са словенским родноверјем, а опет јасно различите од истог. Корисно је увести термин псеудородноверје као алат за боље разумевање различитих заједница и појава које су раније све биле збијене под термин словенско родноверје. Именовани су узроци и идентификовани су утицаји који омогућују појаву и ширење псеудородноверја. Представљени су нови подаци о словенском родноверју и псеудородноверју у Србији. Рад је написан на основу података прикупљених интервјуима, слободно доступним подацима разних заједница и праћењем садржаја активности друштвених група на Интернету. Показано је да се словенско родноверје може разликовати од псеудородноверја уколико су оба правилно дефинисана.

Кључне речи: словенско родноверје, псеудородноверје, етничка религија, фолклор, фејклор, псеудонаука, религијски синкретизам

* Рад је први пут објављен на руском језику, у стручном алманаху COLLOQUIUM HEPTAPLOMERES, 2014. I. : Язычество в XX – XXI веках: российский и европейский контекст. Нижний Новгород: НГПУ им. К.Минина, 2014, стр. 34-43

* Преписка са аутором: mpetrovic.svevlad@gmail.com

Број људи заинтересованих за словенско родноверје је порастао током последњих неколико деценија. Ово интересовање је довело до значајног пораста броја словенских родновераца, броја публикација које се баве словенским родноверјем и друштвене видљивости словенског родноверја. У академским круговима се такође појавило интересовање за словенско родноверје (иако још увек спорадично и несистематско). Међутим, иако је тај број још увек веома низак примећује се велика разноликост погледа на словенско родноверје [Aitamurto 2007; Obšust 2013: 295]. Разноликост и хетерогеност које потичу из несигурности шта јесте словенско родноверје, а шта није, представљају изазов за сваког истраживача. За потенцијалног истраживача ове теме могло би бити од помоћи да уведе термин *псеудородноверје* као још један алат за боље разумевање и квалификацију разних заједница и појава, које су раније збијене под словенско родноверје.

Ако словенско родноверје дефинишемо као *обнову многобожачке, етничке религије Словена, базирану на писаним, археолошким и етнолошким изворима и налазима* (уз узимање у обзир одговарајућих ограничења када је то потребно), убрзо ћемо схватити да стручној литератури о словенском родноверју разне групе (чија пракса се не може подвести под наведену дефиницију) и публикације (које са словенским родноверјем повезује само тврдња аутора), чешће јесу него што нису посматране и изучаване као интегрални делови словенског родноверја [Petrović M. 2013; Obšust 2013: 308]². Штавише, општа популација која дели интересовање за словенско народно предање, митологију и религију често бива збуњена оним што делују као суптилне или занемарљиве разлике између различитих група људи који тврде да су словенски родноверци. Разлике које су последица неразумевања шта је словенско родноверје на суштинском нивоу. Једна од последица овог нераздевања је да се публикације које садрже *фејклор* (енг. *fakelore*)³ или дела фикције њихових аутора или оба читају и шире као изворни део словенске традиције. Друга последица је да се словенско родноверја квалификује као Њу Ејџ, еклектичка или чак неопаганска религија.

У одређеном смислу, верска пракса покрета Новог доба (енг. *New Age*) је потврда хипотезе Мајкла Јорка (*Michael York*) о паганизму⁴ као универзалној религији из које све остале религије проистичу [York 2003], само окренута наглавце. Сад се формира универзална, безоблична мрежа религија у коју се све уливају или јој доприносе. Унитарни Универзални унитаризам и Црква свих светова су само најартикулисанији примери ове појаве. Налик на папазјанију у коју можете ставити све што нађете у фрижидеру или остави, кувати је сатима и послужити као јело – можда ће бити укусна, али је сваки састојак непрепознатљив и изгубио је сву хранљиву вредност коју је имао.

Наведена пракса у вези са словенским родноверјем је позната на српском као *псеудородноверје* [Obšust 2013: 264] (на пољском *pseudorodzimowierstwo* [Wilkowski 2009]; на руском *псевдоязычество* [Официалное заявление 2009] или прецизније *псевдородноверие*). Израз *псеудородноверје* обухвата више веома различитих ствари:

² Један пример је тврдња да је Инглизам део словенског родноверја [Aitamurto 2007]. Други је тврдња да је РУНВира Лева Силенка део словенског родноверја [Shnirelman 2002].

³ Фејклор (на енглеском игра речи *folklore* – *fakelore*: фолклор, тј. народно предање – фејклор, у преводу лажно предање) је термин који је сковао 1950. амерички фолклориста Ричард Дорсон (*Richard M. Dorson*) да значи вештачки фолклор који се представља као да је изворни део народне културе и традиције [Dorson 1977:4; Singer 1997].

⁴ Овде је реч о паганизму како га је дефинисао Мајкл Јорк, али не и други аутори. Оправдано се сматра да је неприкладна употреба израза *паганизам* и *неопаганизам* у стручној литератури која се бави словенским родноверјем, услед недостатка правилне дефиниције оба израза [Petrović M. 2013].

фејклор, промовисање одређених идеологија и политичких идеја, синкретизам (нарочито христо-словенски синкретизам), монотеизам, измишљање нових обичаја и обреда, позајмљивање митова, идеја, божанстава и обичаја из других религија, итд.

Питање које одмах пада на памет: да ли је псеудородноверје етапа у еволуцији словенског родноверја, која ће временом обухватити читаво словенско родноверје или је само ћорсокак, бочна грана која ће постати засебна стаза, јасно различита од словенског родноверја?

Постоји још дубље питање које истиче проблем псеудородноверја – да ли је самоидентификација довољна да некога сматрамо словенским родноверцем? Можемо ли о особи која не верује у словенска божанства и не поштује их на начин на који су то наши преци радили, размишљати као о словенском родноверцу само зато што он или она кажу да то јесу? Представљени проблем је заједнички за све религије. Неке од њих користе строго дефинисане догме да реше постављено питање, нпр. хришћанске цркве користе крштење и Символ вере или Никејски симбол вере да утврде да ли је особа хришћанин или не. Међутим, словенско родноверје, како није толико ригидна и догматска религија нема таквих алата.

Покушаћемо да идентификујемо проблеме који се могу сврстати у категорију псеудородноверја, нађемо највероватније узроке, предложимо најсигурнија решења и одговоримо на постављена питања. Док то будемо радили, показаћемо да је словенско родноверје могуће разликовати од псеудородноверја. Представљена синтеза је резултат истраживања заснованог на подацима прикупљеним интервјуима, праћењем Интернет активности различитих група и организација које се су могући извор истраживачког материјала у вези словенског родноверја и материјала који оне објављују или промовишу или обоје⁵.

Број словенских родновераца у Србији, на основу активности друштвених група, може се проценити на пар стотина.⁶ Тешко је бити прецизан. Неки од младих се изјашњавају као словенски родноверци из бунта против друштвених норми схватајући словенско родноверје као алтернативну културу или начин живљења. Можда ће временом неки од њих уобличи своје разумевање предачке вере и правилно идентификовати свој верски идентитет, али је у већини случајева словенско родноверја само пролазна фаза. Други поистовећују словенско родноверје са страним, екстремним идеологијама због свог незнања о основним вредностима словенске културе. Постоје и они (углавном је реч о старијим људима) који се не изјашњавају као словенски родноверци, али живе по принципима словенског родноверја, при чему нису довољно информисани да би објективно дефинисали своју вероисповест [*Маринковић-Обровски* 2012].

⁵ До закључења овог рада интервјуи су обављени само са члановима група и организација из Београда и Новог Сада. Процене засноване на интервјуима са члановима група из других места у Србији, нпр. Горњег Милановца, биће укључене у наредним радовима.

⁶ До сада, иако контактиран више пута, Републички завод за статистику Србије није био рад да објави прецизне бројке. (Захтев редни број: 3483)

Чак и овај, прилично мали, број словенских родновераца се чини довољним за појаву извесних трендова који постоје у другим словенским земљама са далеко већом популацијом словенских родновераца. Постоји више разлога и утицаја који су омогућили појаву псеудородноверја у Србији.

Разлози који су довели до појаве псеудородноверја су опште манифестације псеудонауке (нарочито псеудо-историјске и маргиналне теорије), манипулације јавношћу, себични интереси малог броја превараната и особењака, који немају никакав интерес не само за народно предање и обреде Словена, већ и за народно предање Срба, сем ако се исто може употребити за даљу промоцију њихове псеудонаучне агенде.

Србија је без националне стратегије скоро читав век. Њена буџетска издвајања за културу и науку су међу најнижим у региону (0.36% БДП), најнижа међу свим словенским земљама и осам пута мања од европског просека [UNESCO 2010]. Ово има директан ефекат на квалитет и квантитет научних публикација, укључујући и оне у вези словенског родноверја и српске културе и народног предања уопште.

Атомизација породице, индивидуализација и напредовање западне поп-културе и њених вредности у сваку пору друштвеног и културног живота су разлози због којих већина популације о култури свог народа учи из кратког, сувопарног, стерилног и често погрешно постављеног градива у основним и средњим школама, уместо од заједнице коју чине породица, рођаци, комшије и пријатељи. Турбулентна дешавања XX и XXI века, у којима се Запад редовно сукобљавао са Србима изазвала су пуно фрустрације. Други извор незадовољства је недостатак правилног академског истраживања и синтеза заснованих на постојећим подацима и истраживања која би донела нове податке. Осим неколицине појединаца, већина академске заједнице даље преноси вештачки мит о недостатку извора о словенској етничкој религији. Из наведених фрустрација настала је потреба за поновним измишљањем историје и словенске релије; потреба која је постала плодно тло за сваке врсте чудноватих теорија. Речена ситуација оставља општу популацију рањиву за бескрупулозне ауторе псеудонаучних и фејклорних радова, који своју краткорочну корист (углавном финасијску, али и политичку и идеолошку) претпостављају потребама друштва и словенске културе.

Утицаји који доприносе постојању псеудородноверја се могу поделити на стране и домаће утицаје. Од страних утицаја ниједан није значајнији од утицаја из Руске федерације. Сви остали утицаји заједно не могу се мерити са дотоком литературе и идеја из Русије. Иако, у последње две године, украјински утицај добија на снази услед организованих и фокусираних напора словенских родновераца из Украјине. Традиционално изванредни односи између Руса и Срба вековима омогућују брзо преношење технологије, културе и идеја између ова два народа. Нажалост, не само велика достигнућа, већ и псеудонаучни радови се такође брзо и ефикасно размењују између два народа. Радови аутора као што су Асов, Хиневич и Истархов су преведени на српски језик. Недостатак контекста и информација о овим ауторима, међу просечним читаоцима у Србији, доприносе чињеници да се они непромишљено читају.

Последица тога је да многи који тврде да су словенски родноверци имају фундаментално погрешну слику о словенском родноверју, јер је њихов поглед искривљен фалсификатима, псеудонауком, фејклором, екстремним политичким идеологијама, расизмом и чистом фикцијом којима обилују радови речених аутора. Исто важи и за истраживаче који користе те радове као литературу о словенском родноверју.

Други важан утицај долази са Запада. Састоји се од западних генеричких Њу Ејџ религија и западног езотерицизма и филозофије. Вреди приметити да је Хиневич провео неко време у САД, да је Силенкова РУНВира (вероватно највећа псеудородноверна група) настала у САД и да је Јован И. Деретић⁷ годинама живео у Чикагу, Илиноис, САД. Западни филозофи и политички идеолози који су блиски екстремним политичким идејама су често читани и цитирани у псеудородноверним круговима. Иако свака особа има право да сама одабере своју вероисповест и политичко опредељење треба истаћи да горе наведени утицаји немају никакве везе са словенском културом и словенским родноверјем.

Домаћи утицаји укључују, али нису ограничени на разне псеудонаучне радове сумњивих аутора. Псеудородноверна литература је мешавина Њу Ејџ филозофије, исечака из оријенталних религија, екстремних политичких идеологија, фејклора и фикције аутора. Паранормални феномени и уфологија⁸ су често заступљени у тим текстовима. Приступ који се може описати као антинаучни⁹ је честа карактеристика тих радова. Многи погледу су преузети из фундаменталистичке хришћанске креационистичке¹⁰ литературе. Од креациониста су такође позајмљени и неки методи: вађење цитата изван контекста, изношење нетачних тврдњи, обмањујуће поједностављење, избегавање да се обраде контра-докази, техника „мамца и замене“, лажне или обмањујуће аналогије, лажне тврдње, итд. На неки начин, псеудородноверје је чудна мешавина западних метода и источног садржаја.

Псеудородноверне идеје се углавном преносе путем Интернет форума, блогова, веб портала и Фејсбук група, понекад и путем штампаног материјала и зборника радова различитих аутора. Раније поменути аутори псеудонаучних и фејклорних књига и неколицина Интернет форума и веб портала који преносе њихова дела и дела сличног „квалитета“ се лако идентификују, што чини решавање проблема које проузрокују релативно једноставним. У тим случајевима је (релативно) лако направити исправну оцену „квалитета“ радова који су у питању. Осим у случају занемарљивог броја необразованих лаика (нико довољно интелигентан или образован никада није подржао

⁷ Јован И. Деретић је злогласни псеудоисторичар и теоретичар завере из Србије. Себе сматра православним хришћанином и верником Српске православне цркве.

⁸ Уфологија је псеудонаучно проучавање НЛО феномена.

⁹ Антинаучни покрет чине разни (углавном верски) фундаменталисти и псеудонаучници који доводе у питање потврђене научне теорије и достигнућа. Најпознатији су антиевоуционизам који потиче из хришћанског (и у мањој мери исламског) креационизма и антиреалтивизам. На самом крају спектра њихових тврдњи су оне о Земљи која је равна плоча, итд.

¹⁰ Креационизам у вези са хришћанским фундаментализмом у САД има значајан политички утицај [Kopplin 2013]. Представља веровање да је све настало према Књизи Постанка из Светог Писма. Креационизам често укључује псеудонауку и антинауку.

Деретића) њихов утицај на словенско родноверје може бити лако уклоњен. Међутим, таква уредна, црно-бела подела није увек могућа. Постоји још већи број Интернет заједница које (надамо се) ненамерно користе псеудонаучне, фејклорне и маргиналне теорије, држећи их за изворне делове словенске културе. Неке групе и удружења су у мањој или већој мери под утицајем христопагана¹¹ и христопаганског синкретизма за словенским обртом, генеричких Њу Ејџ погледа, идеја западне филозофије и одређених екстремних политичких идеологија страних словенској култури.

Сјајан пример такве праксе су такозване Перунове заповести – скуип заповести који веома личе десет заповестима јудео-хришћанства и одређеним деловима Кур'ана. Главни промотери ових дела и других фејклорних текстова у Србији су христопагани и псеудонаучници који раде заједно са псеудородноверцима, скоро у координисаном подухвату.

Има пуно марљивих словенских родновераца у тим групама – људи који посвећују много времена и енергије правилном изучавању словенског народног предања и словенске етничке религије. Велика је штета што је њихов рад повезан са псеудонауком, јер на тај начин бива деградиран и дискредитован, док је једина ствар коју добијају лична сатисфакција услед бољег разумевања и приближавања словенској традицији и народном предању.

Уметници имају непорецив утицај на ширење словенског родноверја [*Obšust* 2013: 295]. Најистакнутији начин уметничке промоције словенског родноверја је кроз музику, сликарство и (у мањој мери) вајарство и књижевност. Музичке групе, солистички певачи и разни сликари уживају велико поштовање међу словенским родноверцима. Неки од ових уметника повремено упуштају у писање чланака или чак читавих књига о словенском родноверју, у којима излажу сопствено виђење словенског родноверја и своју личну филозофију. Нажалост, услед недостатка јасног критичког размишљања, значајан део оних који се изјашњавају као словенски родноверци узимају ове личне ставове као универзалне истине и проверене чињенице.

Псеудородноверје је још један алат за истребљење словенске културе и њену замену фејклором, делима фикције, чиме се прекида континуитет традиције која повезује Словене са њиховим прецима и етничким идентитетом. Међу најглупљим појавама у псеудородноверју, али и најштетнијима за кредибилитет словенског родноверја и за успешно очување словенског родноверја као наставка словенске етничке религије, су измишљање нових божанстава као што су бог Сербон и богиња Сербона [*Деретић* 1975; *Деретић* 2000], или додавање словенском пантеону божанстава из египатске, хинду, хришћанске и других религија [*Петровић* М. 2012].

Културолошка матрица аврамских религија, тј. хришћанске религије, је вековима утицала на начин на који људи размишљају. Мисаони обрасци хришћанства су присутни у многим псеудонаучним публикацијама и начину на који дело словенских родновераца приступа српском народном предању и словенском родноверју у општем случају. У основу то је аврамска религија са словенском аромом у којој је Свето писмо замењено

¹¹ Христопаганизам је модеран покушај да се стопе (углавном европске) етничке религије или Њу Ејџ религије (као што је Викка) са неком од многих грана хришћанства. Треба приметити да сам термин паганизам није правилно дефинисан, тј. не постоји концензус око тога шта тај термин заправо значи [*Petrović* М. 2013], а и хришћанство као појам је једнако нејасно, тако да христопаганизам може да означава скоро било шта, у зависности од тога који аутор користи тај термин.

контроверзном Велесовом књигом;¹² обреди су позајмљени из хришћанства и Њу Ејџ религија, присутне су и идеје из екстремних политичких идеологија. Постоји и отклон ка претварању словенског родноверја у монотеистичку религију са једним, врховним Богом Оцем. Многе друге тенденције налик хришћанским постоје; оне укључују, али нису ограничене на тврдње да су Срби били хришћани пре Христоса, употреба календара Источног римског царства, поновно стварање словенских митова како би одговарали хришћанској теологији. У одређеном смислу у питању је обрнути инжењеринг – прављење нове религије од синкретичке народне вере у којој су испреплетени словенско родноверје и хришћанство. Међутим, док синкретизам народне вере проистиче из периода двоверја,¹³ псеудородноверни синкретизам се заснива на хришћанском погледу на свет.

Привлачност псеудородноверја лежи у чињеници да нуди инстант „знање“ (ма колико нетачно или лажно било) онима који не желе превише да се баве учењем, али сматрају да је модерно да се називају словенским родноверцима; нуди културолошку позадину за оне који желе да промовишу екстремне политичке идеологије или сопствене погледе на свет и нуди нерегулисану импровизовану говорницу са које псеудонаучници и извесни политички идеолози могу рећи било шта и представити то као део словенско родноверја или словенске културе и традиције у општем случају, на тај начин им пружајући лажни осећај сопствене важности и кредибилитет који не би могли да стекну ни на који други начин.

Као што често бива они који разбијају илузије које људи негују и супротстављају фикцији чињенице нису претерано популарни. Постоје групе чији чланови виде словенско родноверје као још један изговор да у неком од градских паркова направе роштиљ и попију пиће, док на истраживање народног предања гледају као на искључиво академску активност која нема практично значење. Значајан део оних који се изјашњавају као словенски родноверци у Србији, одбијају да прихвате чињенице око којих постоји концензус академске заједнице и радије се препуштају фантазијама које су дело псеудонаучника. Суочени са доказима који показују колико су заправо удаљене од реалности идеје које промовишу, псеудородноверци реагују слично креационистима – свесно игноришу чињенице, користе псовке и претње и прибегавају параноидним теоријама.

Прво и најважније: темељно и систематично истраживање народног предања, потом још истраживање и затим још истраживања је потребно – као што пословица каже: „Без муке нема науке.” Није довољно само прочитати разне књиге и чланке у стручним журналима, или збирке бајки и другог народног предања. Читалац мора разумети да је иза народног предања (између осталог) сложен, софистициран и веома детаљан систем образовања и ширења информација. Није довољно само „механички понављати покрете“ народних обичаја, већ мора

¹² Проблем Велесове књиге је веома контроверзан и захтева посебну студију. Не смеју се олако узимати поделе које постоје у научној заједници и у словенској родноверној заједници у вези аутентичности текста.

¹³ Двоверје (рус. *двоверие*, енг. Dual Faith) је паралелно постојање две религије, најчешће неке аврамске религије и неке етничке религије, али постоје и други примери, као што је средњовековна Шпанија са исламом и римокатолицизмом и касни средњовековни период у Србији са православним хришћанством и исламом. Период двоверја је био различите дужине у различитим деловима словенског света и у извесној мери је замењен синкретизмом. Хајес (*Hayes*) види двоверје као један од четири модела сусрета аврамске религије и етничке религије, дефинишући га као „два некомпатибилна веровања или погледа на свет који постоје један поред другог, са мало или нимало интеракције између њих“, а синкретизам као „два различита веровања која су помешана да се направи треће, ново веровање, које је другачије од обе компоненте“ [*Hayes* 2003]. Двоверје је у порасту услед све већег присуства етничких религија и појаве нових религија [*Aburrow* 2013]. Христопаганизам је само један такав пример.

бити јасно шта се ради и зашто – разумевање симболизма иза обреда и његових делова је веома важно. Као што је показано у бројним студијама, словенско народно предање је разрађен систем, који се бави бројним личним и друштвеним питањима [Петровић С. 2004]. Оно садржи слојеве словенске етничке религије и митова прото-индоевропске религије [Лома 2002; Бајић 2008], начине за рачунање времена (тј. календар)[Јацановић 2000], итд.

Поједине заједнице словенских родновераца (нпр. српска родноверна жупа „Коло” из Београда и српска родноверна жупа „Луг Велеса” из Новог Сада¹⁴) и организације које промовишу српску и словенску културу и словенско родноверје (нпр. Информациони центар „Свевлад“) сматрају да псеудородноверје представља проблем за разумевањесловенског родноверја и да има негативан утицај на очување словенске културе и одржавање етничког идентитета.¹⁵ У мањој мери, њихове активности укључују раскринкавање дела псеудородноверних аутора [Petrović M. 2012] или особа које уводе псеудородноверне елементе [Родноверју туђи обреди 2012], али у већој мери су оријентисани ка постављању позитивног примера, строго се држећи српског (и словенског, у општем случају) народног предања и научно прихватљивих података о словенској етничкој религији и сарадњи са експертима на пољима етнологије, културологије, археологије, компаративне религије, историје, итд. Ова сарадња резултује (између осталог) у објављивању научних радова којима је могуће бесплатно приступити, чиме се у јавности повећава видљивост научних достигнућа у наведеним пољима и подиже се ниво културне свести.¹⁶ Одвија се сарадња и са људима који одржавају обичаје и традицију живима (онима који истражују народно предање и изводе га), као и са разним уметницима.

Друге групе у Србији које су заинтересоване за или оријентисане ка словенском родноверју у својим активностима користе више или мање псеудородноверних елемената, нпр. Удружење родноверних Србије „Старославци”¹⁷, још увек нису искристалисали своје ставове у вези више питања понекад укључују одређене псеудородноверне елементе у својим активностима¹⁸. Неке групе отворено промовишу псеудородноверне идеје позајмљене из дела западне езотеричке литературе (нпр. тренутно неактивна група „Словенски круг“ [Obšust 2013: 285], организоване око издавача езотеричне литературе „Езотерија“ („Esotheria“) из Београда, која је окупила људе повезане са Ордо Темпли Оријентисом (Ordo Templi Orientis)¹⁹ и оне заинтересоване за западни езотерицизам примењен на словенско културно наслеђе).

¹⁴ Иако имају сличне називе, реч је о две засебне, независне групе.

¹⁵ Ова и следеће процене засноване су на интервјуима са члановима српске родноверне жупе „Коло” из Београда и српске родноверне жупе „Луг Велеса” из Новог Сада и страним и домаћим сарадницима Информационог центра „Свевлад“, који су обављени између фебруара и новембра, 2013 године. Кориштен је и Интернет ресурс svevlad.org.rs чији је садржај слободно доступан.

¹⁶ Главни приступ проблему је покушај подизања нивоа културне свест народа. „Свевлад“ сарађује са институцијама и експертима на пољима археологије [Трифунковић 1996; Јанковић 1998; Ваќкалов 2008], етнологије [Чаусидис 2010; Закић 2008], антропологије [Петровић Т. 2004; Маљуда 2009], културологије [Шиженски 2013; Петровић С. 1999], итд. (из Србије и из иностранства) чинећи њихове радове лако доступним јавности, потпуно бесплатно. Сарадници „Свевлада“ обављају одређену количину истраживања [Маринковић-Обровски 2011; Слеччевић 2011].

¹⁷ Чланови удружења су различитих вероисповести, од словенског родноверја, преко православног хришћанства, до атеизма и Њу Ејџ религија [Obšust 2013: 293].

¹⁸ Процена је заснована на интервјуу обављеном са два члана удружења, Интернет активношћу удружења, јавно доступном видео материјалу са скупова чланова и симпатизера и псеудородноверним публикацијама које удружење објављује или промовише или обоје.

¹⁹ Ордо Темпли Оријентис (Ordo Templi Orientis) – Ред Источног Храма је међународна верска организација чији је најпознатији члан био окултиста Алистер Краули (Aleister Crowley). Иако

Иако је коришћени узорак веома мали и ни изблиза довољан да би се могле износити дефинитивне тврдње, може се рећи да што више знања о народном предању особа поседује и што је више изложена народном обичајима и веровањима, мање је вероватно да ће та особа прибећи коришћењу псеудородноверних елемената у својим активностима. Такође, чини се да је употреба псеудородноверних елемената или чак промовисање псеудородноверја вероватније у оним групама у којима заједно делају припадници различитих вероисповести, у поређењу са заједницама које се састоје само од словенских родновераца. Треба истаћи да ово не мора бити случај у другим словенским земљама или земљама за значајнијом словенском популацијом. Дефинитивна тврдња која се може изнети је да непознавање словенске културе, народног предања и веровања круцијани предуслов за појаву и ширење псеудородноверја.

Да би се боље разумео феномен псеудородноверја потребно је даље истраживање. Поређење ситуације у другим словенским земљама требало би да открије који су заједнички фактори који доприносе појави псеудородноверја и које су његове специфичности у појединим словенским земљама. Макар нека врста квантификације је потребна да би се испитали ефекти (уколико уопште постоје) акција које се предузимају да би се сузбило псеудородноверје и са њиме повезан псеудонаучни и антинаучни ставови.

Недостатак правилне квантификације феномена, веома мали узорак и врло разнолика интерпретација феномена како у стручној литератури тако у јавности значајно ограничавају опсег овог рада.

Услед занемарљивог броја словенских родновераца и псеудородновераца за очекивати би било да друштвени утицај псеудородноверја такође буде занемарљив, међутим, с обзиром да се псеудородноверје удружило са псеудонаучним и антинаучним покретом, његову деструктивну улогу у друштву (у вези са прихватањем науке и очувањем словенског културног наслеђа) треба даље испитати.

Уведени опис и примери псеудородноверја, заједно са почетном проценом могућих узрока који воде појави псеудородноверја и утицаја који омогућују његово ширење, требало би да буду од помоћи будућим истраживачима како словенског родноверја, тако и псеудородноверја. Јасна дистинкција између та два се може направити, уколико се оба правилно дефинишу и разумеју, дистинкција која мора бити направљена [Obšust 2013: 266].

Везе и референце

1. *Aburrow* 2013 – *Aburrow Y.* Dual-faith practice – *Patheos*, January, 2013
(<http://www.patheos.com/blogs/sermonsfromthemound/2013/01/dual-faith-practice-1/>)
[20.11.2013]
2. *Aitamurto* 2007 – *Aitamurto K.* Russian Rodnoverie - Negotiating Individual Traditionalism – CESNUR International Conference - Globalization, Immigration, and Change in Religious Movements, Bordeaux, France, 2007.
(http://www.cesnur.org/2007/bord_aitamurto.htm) [21.11.2013]
3. *Bačkalov* 2008 – *Bačkalov A.* The Archaeological Treasures of Kosovo and Metohija. The Early Middle Ages – The archaeology of Kosovo and Metohija: collection of papers – Belgrade: The Priština Museum (displaced): Center for Protection of Natural and Cultural Heritage – Mnemosyne, 2008.
(www.svevlad.org.rs/knjige_files/aleksandar_bacalov_early_middle_ages.pdf)
[21.11.2013]
4. *Dorson* 1977 – *Dorson R. M.* American Folklore – Chicago: University of Chicago Press, 1977.
5. *Hayes* 2003 – *Hayes S.* Witchcraft and Death: Inculturation and Orthodox mission. *Theandros: An online journal of Orthodox theology and philosophy*, 2003.
6. *Kopplin* 2013 – *Kopplin Z.* Louisiana counts the cost of teaching creationism - in reputation and dollars // *The Guardian*
(<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/may/01/louisiana-cost-teaching-creationism>) [20.11.2013]
7. *Mačuda* 2009 – *Mačuda J.* Analogon - surrealismus-psychoanalýza-antropologie-příčné vědy,
Praha: Sdružení Analogonu, 2009, I/2009, č. 57, s. 44–49.
(http://www.svevlad.org.rs/predanje_files/macuda_vuk_u_slovenskom_bajeslovlju.pdf)
[21.11.2013]
8. *Obšust* 2013 – *Obšust K.* Konstrukcija slovenstva u politici i nauci – Beograd: Centar za alternativno društveno i kulturno delovanje, 2013.
9. *Petrović M.* 2013 – *Petrović M.* Qualification of Slavic Rodnovery in scientific literature – neopaganism or ethnic religion // *Svevlad*, March 2013.
(http://svevlad.org.rs/rodoved_files/petrovic_qualification%20of%20slavic%20rodnovery%20in%20scientific%20literature.pdf) [20.11.2013]
10. *Petrović T.* 2004 – *Petrović T.* Vetrovi kao mitološka bića u predstavama Južnih Slovena u istočnom delu Balkana – *Studia Mythologica Slavica VII*, 2004, 143-154
(http://www.svevlad.org.rs/predanje_files/vetrovi_t_petrovic.html) [21.11.2013]
11. *Shnirelman* 2002 – *Shnirelman V. A.* Christians! Go home”: A Revival of Neo-Paganism between the Baltic Sea and Transcaucasia (An Overview) – *Journal of Contemporary Religion*, Vol. 17, No. 2, 2002, 197-211
12. *Singer* 1997 – *Singer E. A.* Fakelore, Multiculturalism, and the Ethics of Children's Literature // East Lansing: Michigan State University, 1997
(<https://www.msu.edu/user/singere/fakelore.html>) [20.11.2013]
13. *UNESCO* 2010 – *UNESCO Science Report* The Current Status of Science around the World – Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2010
(<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001899/189958E.pdf>) [22.11.2013]
14. *Wilkowski* 2009 – *Wilkowski R.* Neopogaństwo, Rodzিমowierstwo i Pseudorodzímowierstwo // *Wiadomości* 24

(http://www.wiadomosci24.pl/artukul/neopoganstwo_rodzimowierstwo_i_pseudorodzimowierstwo_cz_i_104240.html) [20.11.2013]

15. *York 2003 – York M.* Pagan Theology: Paganism As A World Religion – New York: New York University Press, 2003.

16. *Бајић 2008 – Бајић А.* Богови Старих Словена – Београд: Пешић и синови, 2008.

17. *Деретић 1975 – Деретић Ј. И.* Историја Срба, I том – Ница, 1975.

18. *Деретић 2000 – Деретић Ј. И.* Античка Србија – Темерин: Југо-ПИРС, 2000.

19. *Закић 2008 – Закић М.* Реконструкција лазаричког опхода у Србији // Свевлад, (http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/konferencija/zakic_ophod.html) [21.11.2013]

20. *Јанковић 1998 – Јанковић Ђ.* Словенски и српски погребни обред у писаним изворима и археолошка грађа, Београд: Свесловенски савез, НИП Књижевна реч, 1998. (http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/jankovic_gromile.html) [21.11.2013]

21. *Јацановић 2000 – Јацановић Д.* Српско календарско знање у епској народној поезији – Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2000.

(http://www.svevlad.org.rs/narodni_zivot_files/jacanovic_kalendarskoznanje.html) [21.11.2013]

22. *Лома 2002 – Лома А.* Пракосово. Словенски и индоевропски основи српске епике, Prakosovo, The Slavic and Indo-european Roots of Serbian Epic – Београд: Балканолошки институт САНУ, 2002.

23. *Маринковић-Обровски 2011 – Маринковић-Обровски А.* Словацки народне заклинања, вzywајуће к Перуну – Филозофски часопис, Збирник наукових праць – Кијв: Кијвски унiверситет имену Бориса Гринченка - Гуманитарни институт

(http://www.svevlad.org.rs/predanje_files/slovakce_perun.html) [21.11.2013]

24. *Маринковић-Обровски 2012 – Маринковић-Обровски А.* Носиоци смо јединствене праотачке баштине // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/rodoved_files/obrovska_intervju_obsust.html) [20.11.2013]

25. Официјалное зајављење 2009 – Официјалное зајављење Круга Јзыческой Традицији и Сојуза Славјанских Общин Славјанској Родној Вери от 25 децембра 2009 года – О подменах понятия в языке и истории славян и о псевдоязычестве // Информационни портал јзыческой традицији

(http://www.triglav.ru/downloads.php?cat_id=5&download_id=2) [22.11.2013]

26. *Петровић М.* 2012 – *Петровић М.* Кога ударају Истарховљеви богови? // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/rodoved_files/petrovic_kritikaistarhova.html) [20.11.2013]

27. *Петровић С.* 1999 – *Петровић С.* Основи демонологије Систем српске митологије I – Ниш: Просвета 1999 // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/petrovic_mitologija.html) [21.11.2013]

28. *Петровић С.* 2004 – *Петровић С.* Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу – Београд: Народна књига, 2004.

(http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/petrovic_imesrbin.html) [21.11.2013]

29. Родноверју туђи обреди 2012 – Родноверју туђи обреди // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/rodoved_srbija.html) [21.11.2013]

30. *Слепчевић 2011 – Слепчевић Н.* Оружје и ратна опрема Старих Словена у раном Средњем веку (од VI до X века) // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/vojevanje_files/slepcevic_oruzjeslovena.html) [21.11.2013]

31. *Трифунковић 1996 – Трифунковић С.* Словени живе у Панонији још од античког доба // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/trifunovic_sloveni.html) [21.11.2013]

32. *Чаусидис* 2010– *Чаусидис Н.* Отац хлеба - Мушки аспекти квасца и други елементи обредне производње хлеба – Сврљиг: Етно-културолошки зборник, XIV, стр. 89-112., 2010

(http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/causidis/causidis_kvasac.html) [21.11.2013]

33. *Шиженский* 2013 – *Шиженский Р.* Явь, Правь и Навь - как религиозно-философские основы славянского неоязычества // Свевлад

(http://www.svevlad.org.rs/rodoved_files/shizhenski_javpravnav.html#naruskom) [21.11.2013]